

Inhoud

Dankwoord 7

Voorwoord door Liesbet Stevens 9

Inleiding 13

Deel 1. Kapitaalaccumulatie en de heksenvervolging in Europa opnieuw bekeken 21

1. *Midsommervisen 'Vi elsker vort land'* 23
2. Waarom we het opnieuw moeten hebben over de heksenjachten 27
3. De ondergang van de gemeenschappelijke-eigendomsverhoudingen 33
4. Heksenvervolging en de angst voor de macht van de vrouwen 47
5. Over de betekenis van *gossip* 63

Deel 2. Nieuwe vormen van kapitaalaccumulatie en heksenvervolging in onze tijd 75

6. Globalisering, kapitaalaccumulatie en geweld tegen vrouwen: een internationaal en historisch perspectief 77
7. Heksenjacht, globalisering en feministische solidariteit in hedendaags Afrika 97

Besluit 133

Noten 137

Index 149

Besluit

In dit boek, waarin ik terugkom op enkele thema's uit *Caliban and the Witch* en de relatie daarvan met de golf van geweld tegen vrouwen die we nu meemaken, probeer ik vragen te beantwoorden die van cruciaal belang zijn voor elke sociale beweging.

Vrouwen, uit wier lichaam ieder mens die ooit geleefd heeft ter wereld is gekomen, zorgen ook voor de reproductie van de mensen, door de voortplanting en het feit dat ze hun kinderen en gezin dagelijks voeden. Waarom zijn ze dan het doelwit van zo veel geweld, waaronder nieuwe heksenjachten?

Zoals ik met name in deel 2 heb betoogd, is een aspect van de hedendaagse aanval op vrouwen, en dan vooral vroeger gekoloniseerde, proletarische vrouwen van kleur, gericht tegen de potentiële moeders van de rebelerende jeugd, die onteigening afwijzen en proberen terug te krijgen wat generaties van tot slaaf gemaakte gemeenschappen hebben geproduceerd. In die zin loopt er een lijn van de aanval op zwarte/'arme' vrouwen naar de politiek van massa-opsluiting die de Amerikaanse regering in eigen land en in de rest van de wereld voert. Vrouwen in de zogenaamde derde wereld worden ook tot

object van geweld gemaakt door economisch beleid dat hen definieert als personen zonder nut, een last voor hun gemeenschap, en als verdedigers van productievormen (zoals zelfvoorzienende landbouw) die in strijd zouden zijn met het algemeen welzijn. Een belangrijke factor in de nieuwe golf van geweld tegen vrouwen is ook dat kapitaalaccumulatie steeds afhankelijker wordt van de praktijk van 'extractivisme', waarvoor bepaalde gemeenschappen moeten verhuizen en hun reproductiemiddelen moeten worden vernietigd.

Maar de aanval op vrouwen komt bovenal voort uit de behoefte van de kapitalisten om te vernietigen wat ze niet kunnen beheersen, en de status te verlagen van wat ze het meest nodig hebben voor de reproductie. Dit is het lichaam van de vrouw, want zelfs in dit tijdperk van superautomatisering zou er geen werk en geen productie bestaan zonder wat het resultaat is van onze zwangerschap. Proefbuisbaby's bestaan niet – dit is een artificieel begrip dat we moeten verwerpen, omdat het de zoektocht van mannen weergeeft naar voortplanting buiten het vrouwenlichaam, het enige gebied dat het kapitaal nog moet veroveren.

Heksenjacht in al zijn verschillende vormen is ook een machtig middel om sociale relaties te vernietigen, door de verdenking te wekken dat achter de buur, de vriend of

de geliefde iemand schuilgaat die uit is op macht, seks, rijkdom, of eenvoudigweg kwaad wil doen. Net als in het verleden is dit verzinsel van essentieel belang in een tijd waarin de weerzin tegen het kapitalisme en het verzet tegen de kapitalistische uitbuiting in alle delen van de wereld toeneemt. Het is dus noodzakelijk dat we bang zijn voor de ander, elkaars motieven niet vertrouwen en onze medemensen alleen benaderen met de gedachte hoe we aan hen kunnen verdienen of wat zij ons kunnen aandoen.

Het is daarom belangrijk dat we proberen inzicht te krijgen in de geschiedenis en de logica van de heksenvervolging en de vele manieren waarop deze in onze tijd wordt voortgezet; want alleen door deze herinnering levend te houden kunnen we voorkomen dat de heksenvervolging als wapen tegen ons wordt gebruikt.